

Ички Ишлар Органлари Ҳуқуқбузарликлар Профилактикаси Хизматлари Тизимида Амалга Оширилган Ислохотларнинг Ҳуқуқий Асослари

Инагамова Мафура Мухтархановна¹, Муродов Шохрух Ботирали ўғли²

Аннотация: Мақолада ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда амалга оширилган ислохотлар ҳақида сўз юритилади.

Мустақилликнинг илк кунларидан республикада ички ишлар органлари ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимида амалга оширилган ишлар ва бугунги кундаги кенг кўламли ислохотлар натижасида тизимда кенг кўламли комплекс чора-тадбирлар амалга оширилиб, мамлакатда ҳуқуқ-тартиботни таъминлашда, жиноят ва ҳуқуқбузарликларни камайтиришда, аҳоли ҳуқуқий онги ва маданиятини шакллантиришда сезиларли даражада ижобий натижаларга эришилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5005-сонли фармони³ ички ишлар органлари тизимида, хусусан, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида туб ислохотларнинг янги босқичини бошлаб берди. Ушбу фармонда ички ишлар органлари тизимида тўпланиб қолган жиддий камчиликлар белгилаб берилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 мартдаги «Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-6196-сонли фармони⁴га асосан Ички ишлар органлари фаолиятини ташкил этишнинг мутлақо янги механизмлари жорий этилди.

Бундан ташқари Ички ишлар органларининг таянч пунктлари негизда маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканлари босқичма-босқич ташкил этиладиган бўлди. Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани ҳудуддаги жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашишнинг асосий қуйи бўғини эканлиги, маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани негизда ҳудуддаги ички ишлар органларининг тегишли соҳавий хизматлари ҳамда Миллий гвардия ва бошқа давлат органларининг мувофиқлаштирилган фаолияти ташкил этилиши, маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани томонидан жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашиш ишларини тизимли ташкил этиш ва мувофиқлаштириш вазифаси профилактика инспекторлари зиммасига юкланиши белгилаб берилди.

¹ Тошкент давлат транспорт университети доценти

² Тошкент давлат транспорт университет талабаси

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5005-сонли Фармони \ URL: <https://lex.uz/docs/3159827> (29.11.2020й.да мурожаат қилинган).

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 мартдаги «Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-6196-сонли Фармони \ URL: <https://lex.uz/docs/3159827> (29.04.2021й.да мурожаат қилинган).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелда қабул қилинган «Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ – 5050-сонли қарори⁵га асосан 3 та низом тасдиқланди:

1. «Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани тўғрисида» низом;
2. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Жазони ижро этиш департаменти тўғрисида низом;
3. Ички ишлар органларида маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш концепцияси.

Ушбу қарорнинг 1-иловасига асосан «Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани тўғрисида» низом қабул қилинди. Ушбу низомга асосан маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканининг асосий вазифалари ва функциялари белгилаб берилди.

Шунингдек, ушбу қарорга асосан қуйидаги тартиб ўрнатилди: туман хокимлари ҳар ойда ҳудуд профилактика инспекторлари билан шахсан учрашиб, ҳудудда жамоат хавфсизлигини таъминлаш борасида аниқланган муаммоли масалаларни ҳал этиш чораларини кўриши, Халқ депутатлари туман кенгашлари ҳар ярим йилда профилактика инспекторларининг ҳудудда жамоат хавфсизлигини таъминлаш аҳволи бўйича ҳисоботини эшитиши, Аҳолининг муоммоларини ўрганиш ва бартараф этиш бўйича “Хавфсиз хонадон” ва “Хавфсиз ҳовли” тизими йўлга қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев ташаббуси билан ҳар бир маҳалла фуқоролар йиғинида «Темир дафтар», «Ёшлар дафтари» «Аёллар дафтари» юритилиб, ушбу дафтарларда рўйхатда турган турган фуқороларнинг муаммолари билан алоҳида шуғулланиб, уларнинг муаммоларини бартараф этиш амалиёти жорий этилди. Худди шунингдек туманларда жиноятчиликнинг олдини олиш мақсадида туман ҳудуди хоким, прокурор, ИИБ бошлиғи ҳамда солиқ бўлими бошлиғи раҳбарлигида 4 та секторларга бўлиниб, ҳар бир сектор раҳбари ўзига тегишли бўлган ҳудудда содир этилган жиноятга шахсан жавобгар бўлиши белгиланди. Профилактика инспекторига масофадан туриб мурожаат юбориш ва уни кўриб чиқиш жараёнини кузатиб бориш, аҳоли билан ўзаро тезкор мулоқотни йўлга қўйиш, профилактика инспекторлари ва сектор раҳбарлари фаолиятига баҳо бериш имконини берувчи «Smart маҳалла» ахборот дастури ишлаб чиқилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги «Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2896-сонли қарори⁶ асосида ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар барвақт профилактикаси ва олдини олиш бўйича фаолияти тубдан ислоҳ қилинди. Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаларининг республика, ўрта ва қуйи поғоналарининг асосий вазифалари, функциялари ҳамда жавобгарлиги аниқ белгиланди ва чегараланди. Натижада ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятининг сифат жиҳатидан янги тартиби ўрнатилди.

Ушбу қарорга асосан 2017-йил 1 октябридан профилактика инспекторлари ўз лавозимида тегишли фуқороларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари вакиллари иштирокида бўлиб ўтадиган муҳокамалар натижаларига кўра қабул қилинадиган халқ депутатлари туман (шаҳар)

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелда қабул қилинган «Ички ишлар органларининг жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ – 5050-сонли Қарори \ URL: <https://lex.uz/docs/5353841> (29.04.2021й.да мурожаат қилинган).

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги «Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2896-сонли Қарори \ URL: <https://lex.uz/docs/3175732> (05.11.2020й.да мурожаат қилинган).

Кенгашининг қарори билан тасдиқланиши; фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ҳар ойда профилактика инспекторларининг ҳисоботларини эшитиш тартиб жорий этилди.

Шунингдек ушбу қарорга асосан: Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларига 2018 йилнинг 1 январига қадар профилактика инспекторларини ўзлари бириктирилган ҳудудда хизмат турар жойи билан таъминлаш вазифаси юклатилди.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаларининг республика, ўрта ва қуйи поғоналари фаолиятининг сифат жиҳатидан янги тартибини ўрнатиш, бунда уларнинг асосий вазифалари, функциялари ҳамда жавобгарлигини аниқ белгилаш ва чегаралаш, профилактика инспекторлари зиммасига улар фаолиятига хос бўлмаган функциялар юклатилишига йўл қўймаслик – соҳадаги энг муҳим вазифалар сифатида белгиланди.

Соҳадаги энг муҳим вазифалардан яна бири – профилактика ишини аҳоли, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари билан яқин ҳамкорликда ташкил этиш, ушбу ишни, биринчи навбатда, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишни таъминлашга, жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга, фуқароларга қонунга ҳурмат ва қонун бузилишининг ҳар қандай кўринишига мурасасизлик муносабатини сингдиришга қаратиш ҳисобланади.

Бугунги кунда дунёда юзага келаётган хавф-хатар ва таҳдидлар, аввало, халқаро терроризм, диний экстремизм, ноқонуний миграция, одам савдоси, ёшлар ўртасида халқимизга ёт ғоялар тарқалишининг тобора кучайиб бораётганлиги ички ишлар органлар олдида ўз вақтида уларнинг олдини олиш ва уларга барҳам бериш бўйича янги вазифаларни қўймоқда.

Чунки, «ҳуқуқбузарликлар ўз-ўзидан содир этилмайди. Асосий масала ҳуқуқбузарликларнинг оқибатлари билан курашиш эмас, балки барвақт олдини олиш, содир этишга имкон берган сабаб ва шарт-шароитларни ўз вақтида бартараф этишдан иборатдир»⁷.

Кейинги йилларда ички ишлар органлар фаолиятида тўпланиб қолган жиддий камчилик ва муаммолар ушбу вазифаларни самарали бажаришда тўсиқ бўлмоқда. Хусусан, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикаси бўйича ишлар асосан, содир этилган ғайриқонуний қилмишларнинг оқибатларига қарши курашишдан иборат бўлиб қолмоқда, ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш, уларни содир этиш сабаблари ва шарт-шароитларини чуқур таҳлил қилиш, аниқлаш ва бартараф этиш борасидаги ишлар кутилган самарани бермаяпти.

Шу сабабли бугунги кунда мамлакатимизда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг фаолиятини ташкил этиш услубларини тубдан ўзгартириш, хусусан, қонун бузилиши ҳолатларини фож этиш ва чоралар кўриш эмас, балки мазкур ҳолатларнинг барвақт олдини олиш ва профилактикасини таъминлаш ушбу идораларнинг энг муҳим вазифаси этиб белгиланди.

«Лекин инсонни фақат жазолаш билан, фақат репрессив усуллар билан тарбиялаб бўлмайди. Буни ҳаётнинг ўзи кўп бор исботлаган. Инсонни тарбиялаш учун бутун жамият ҳаракат қилиши, авваламбор, жинойи ҳолатларни туғдирадиган сабаб ва омилларни ҳаётимиздан бартараф этишимиз керак. Барчамиз биргаликда шу ишга ҳисса қўшишимиз керак»⁸.

Профилактика инспекторлари учун барча зарур шароитларнинг яратилиб борилаётганлиги, ўз навбатида, уларнинг зиммаларига юклатилган мажбуриятларнинг талаб даражасида бажарилиши учун шахсий жавобгарлигини жиддий кучайтиришни тақозо этади. Президентимиз Шавкат Мирзиёев бу ҳақда шундай деган эди: «Биз профилактика инспекторларининг яшаши ва

⁷ Тартиб-интизом ва масъулиятни кучайтириш, жиноятчиликнинг олдини олиш муҳитини мустаҳкамлаш – ҳуқуқбузарлик профилактикаси фаолияти самарадорлигининг асосий омилдир // Халқ сўзи. – 2017. – 15 ноябр.

⁸ Конституция – эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи. – 2017. – 8 дек.

ишлаши учун барча шароитларни яратиб бердик. Энди уларнинг салоҳиятини, маҳалла фуқаролар йиғини билан ҳамкорлигини кучайтириш зарур. Бундан кейин маҳаллалардаги профилактика инспектори лавозимига танлов асосида уч нафар энг профессионал ходимдан биттаси саралаб олинади. Шундай қилсак, улар ўртасида рақобат кучаяди, одамларнинг тинчлиги ва осойишталигини таъминлайдиган чинакам самарали тизим яратилади»⁹.

Қисқача қилиб айтганда, юртимизда фуқороларнинг тинч-осойишта ҳаёт кечиришини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, жиноятчиликка қарши курашиш, шунингдек, бошқа муҳим ҳаётий масалаларни ҳал этиш бўйича кенг кўламли ҳаракатлар бошлангани ва янги тизим яратилгани ижобий натижалар бермоқда. Ички ишлар органлари профилактика хизматлари тизимида амалга оширилган ислоҳотларда мустаҳкам ҳуқуқий-меъёрий ва моддий-техник база яратилди, профилактика инспектори ғоят масъулиятли ва шарафли касбга айланди.

⁹ Одамларнинг бунёдкорона меҳнатини қадрлаб, уларга муносиб турмуш шароити яратиш – энг муҳим вазифамиздир // Халқ сўзи. – 2017. – 18 нояб.

